

„Európai nyelvi jogok és szabályozások”

Kutatási terv

Az alábbi kutatási terv a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete által meghirdetett kutatói munkakörre beadott pályázatomból részét képezi, melyben azt kívánom röviden felvázolni, hogy az „Európai nyelvi jogok és szabályozások” című témakörön belül mely kérdésekkel foglalkoznék elsősorban a három kutatói év alatt. Fontosnak tartom előre bocsátani, hogy a kutatási terv csupán egy kiindulási alap, mely a tudományos munka természetének megfelelően a tényleges kutatás folyamán minden bizonnyal csiszolódni fog.

Az Akadémia által meghirdetett kutatói munka olyan egyedülálló lehetőséget jelentene számomra, melyben épp azt a két tudományterületet tudnám integrálni, mely szakmai érdeklődésemnek és eddigi tudományos tevékenységemnek megfelel: a jogot és a pszichológiát; emellett pedig angol és spanyol nyelvismeretemet is tudnám hasznosítani (mindkét nyelvből felsőfokú nyelvvizsgám van).

Az egyetemi évek alatt a Jogtörténeti Tanszék demonstrátoraként elsősorban az amerikai szabadságjogok területén végeztem kutatásokat. Két hosszabb lélegzetű tanulmányom készült, a másodikkal első helyezést értem el az Országos Tudományos Diákköri Konferencián, majd elnyertem a Pro Scientia Aranyérem kitüntetését. A nyelvi jogok iránti érdeklődésem sem új keletű: a nyolcadik szemeszterben felvettem Andrassy György professzor úr „Politikai filozófia, nyelvi jogok, kisebbségek” c. szemináriumát, és azt – a nyelvi jogok témakörében tartott tudományos előadással – jelesre abszolváltam.

A jogi egyetem elvégzése után beiratkoztam a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi karának pszichológia szakára (levelező tagozaton), egy tanévet már sikeresen el is végeztem. A kapcsolódási pont a nyelvi jogok és a pszichológia között elképzelésem szerint azon kérdés körül jelenik meg, hogy miként hat az egyes országok nyelvpolitikája a nyelvi kisebbségek identitás-meghatározására.

Az idén jelentkeztem a Pécsi tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának doktori iskolájába, pályázatomból címe: „Nyelvi jogok és kisebbségi identitás az USA-ban”. Ezt a témát a kutatói állás elnyerése esetén szeretném módosítani az Akadémia által kiírt témakörnek megfelelően. Felkért témavezetőim, Andrassy György professzor úr és Herger Csabáné docens asszony készek e módosítási kérelmemet támogatni. Az amerikai nyelvi jogok kutatását természetesen nem szeretném teljesen feladni: elképzelésem szerint ez egy

rövid összehasonlító elemzés formájában már az akadémiai kutatás tervezett záró dolgozatában is helyet kapna.

A nyelvekre és a nyelvi jogokra vonatkozó szabályozások igen eltérőek az egyes országokban, ezért voltaképpen indokolt lenne megvizsgálni valamennyi európai ország ezzel kapcsolatos jogát, ez azonban természetesen nem lehet e kutatás célkitűzése. Ehelyett – követve a tudományos gyakorlatot – felvázolom a különféle szabályozások főbb modelljeit (ezt a tudományban többféleképpen is megteszik), majd részletesen is megvizsgálom három európai ország, nevezetesen az Egyesült Királyság, Spanyolország és Magyarország nyelvi jogi szabályozását. Az európai országok jelentős része – köztük Magyarország is – tagja az Európai Uniónak, ezért különös jelentőséggel bír, hogy miként viszonyul az Unió ahhoz a nyelvi sokféleséghez, amely népességét és tagállamait jellemzi. Ez a kérdéskör önmagában véve is igen szerteágazó, bonyolult és viszonylag kevésbé feldolgozott, irodalma azonban gyorsan nő.

A kutatás során elsősorban jogforrásokra, nemzetközi szerződésekre, törvényekre, rendeletekre, bírói és más jogalkalmazó szervek joggyakorlatára és a vonatkozó jogtudományi irodalomra támaszkodnék. Emellett azonban természetesen merítenék a témához kapcsolódó igen gazdag szociolingvisztikai és a gyarapodó jogbölcseleti-politikaifilozófiai irodalomból is.

Szeretném hangsúlyozni, hogy kutatási tervem a kutatás lehetséges témaköreit vázolja fel részletesen kibontva, mely természetesen az Akadémia igényeinek megfelelően természetesen szűkíthető, illetőleg mélyíthető, bizonyos fokban változtatható.

Részletes kutatási terv:

1. A nyelvi jogok és a kisebbségvédelem nemzetközi szabályozásának fejlődéstörténete

- 1.1. A kezdetektől az első világháború végéig és a Nemzetek Szövetségének kisebbségvédelmi rendszere
- 1.2. Az ENSZ Alapokmánya, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
- 1.3. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
- 1.4. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye
- 1.5. A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája
- 1.6. A Nemzeti Kisebbségek Védelmének Keretegyezménye
- 1.7. A Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozata

2. A nyelvi jogok szabályozási modelljei Európában

- 2.1. Jogfilozófiai, szociolingvisztikai, politikai alapok, megközelítések
- 2.2. Az egynyelvű szabályozási modell kisebbségvédelem nélkül vagy gyenge kisebbségvédelemmel: Franciaország, Szlovákia
- 2.3. Egynyelvű szabályozás erős kisebbségvédelemmel: Magyarország, Dánia
- 2.4. Többnyelvű szabályozási modell föderális keretekben vagy föderális keretek nélkül: Belgium, Svájc, Spanyolország, Finnország, Szlovénia

3. Az Egyesült Királyság nyelvpolitikája

- 3.1. Nagy-Britannia nyelvi térképe 1707 előtt és után
- 3.2. Az Egyesült Királyság „nem hivatalos nyelve”: az angol
- 3.3. A welszi nyelv helyzete az Egyesült Királyságban: a *Welsh Language Act* (1993)
- 3.4. A skót nyelv helyzete az Egyesült Királyságban: a *Gaelic Language Act* (2005)
- 3.5. Az ír nyelv helyzete az Egyesült Királyságban: a *Good Friday Agreement* (1998)

4. A nyelvi kérdés Spanyolországban

- 4.1. Spanyolország nyelvi sokfélesége
- 4.2. *Leyes de Normalización lingüística* – a regionális nyelvek feléledése a Franco-korszak után
- 4.3. A spanyol alkotmány nyelvi jogi szabályai
- 4.4. Autonóm közösségek és társhivatalos nyelvek
- 4.5. A nyelvi kérdés Katalóniában és Baszkföldön

5. Magyarország nyelvi jogi szabályozása

- 5.1. A nyelvi kérdés történeti gyökerei és hagyománya Magyarországon
- 5.2. II. József nyelvrendeletétől a magyar nyelv hivatalos nyelvi státuszáig és a kisebbségi nyelvi törvénykezés 19. századi eredményei
- 5.3. Magyarország nyelvi és kisebbségi politikája az első világháború végétől a szocializmus összeomlásáig
- 5.4. A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény
- 5.5. A kisebbségi nyelvi jogok érvényesülése a gyakorlatban
- 5.6. De lege ferenda a magyar nyelvi jogi szabályozásról

6. Nyelvi jogok az Amerikai Egyesült Államokban

- 6.1. Az USA nyelvi politikájának történeti gyökerei
 - 6.1.1. A többnyelvű nemzet
 - 6.1.2. A német nyelvi kérdés Pennsylvániában
 - 6.1.3. Spanyol nyelvi jogok Kaliforniában
- 6.2. Miért nincs az Egyesült Államoknak de jure hivatalos nyelve?
 - 6.2.1. Viták az angol hivatalos nyelvvé nyilvánítása körül
 - 6.2.3. „English only” – az angol nyelv elsőbbségéért mozgalom
 - 6.2.3. A Mexikói-amerikai Jogvédelmi és Oktatási Alapítvány tevékenysége
 - 6.2.4. Native American Language Act
- 6.3. Kisebbségi nyelvi jogok az USA-ban
 - 6.3.1. Nyelvi kisebbségek és az egyenlő bánásmód klauzula
 - 6.3.2. Jogesetek a Szövetségi Legfelsőbb Bíróság előtt
 - 6.3.3. A nyelvi sokszínűség és az amerikai oktatás
- 6.4. Nyelvi jogok Amerikában és Európában: összehasonlító kitekintés
 - 6.4.1. Az USA és az Egyesült Királyság nyelvi szabályozásának összevetése
 - 6.4.2. Az USA és Spanyolország nyelvi szabályozásának összevetése
 - 6.4.3. Az USA és Magyarország nyelvi szabályozásának összevetése

7. A nyelvi kérdés az Európai Unióban

- 7.1. „Egység a sokféleségben” – a nyelvi és kulturális sokféleség Európája
- 7.2. Az európai integráció és a nyelvpolitika kihívásai
- 7.3. A hivatalos nyelv intézménye az Európai Unióban
- 7.4. A kisebbségi nyelvek státusza az Európai Unióban
- 7.5. Az uniós állampolgárság és a nyelvi jogok kapcsolata
- 7.6. A nyelvi sokféleség védelme az Európai Unió Alapjogi Chartájában, különös tekintettel a 22. cikkre
- 7.7. A közösségi alapszabadságok hatása a nyelvi jogokra
 - 7.7.1. Az áruszabadság nyelvi jogi dimenziói, különös tekintettel az árucímkézésre és a fogyasztóvédelemre vonatkozó közösségi szabályokra
 - 7.7.2. A személyek szabad mozgása – a munkavállalás nyelvi követelményei
 - 7.7.3. A szolgáltatások és a vállalkozás szabadságának nyelvi jogi vonatkozásai
- 7.8. Nyelvi jogok és kisebbségvédelem az Európai Közösségek Bíróságának joggyakorlatában

- 7.8.1. *Ministère Public v. Robert Heinrich Maria Mutsch* (1985)
- 7.8.2. *Anita Groener v. Minister for Education and the city of Dublin Vocational Education Committee* (1989)
- 7.8.3. *Commission v. Luxemburg* (1995)
- 7.8.4. A *Bickel* és *Franz* elleni büntetőeljárás (1998)
- 7.8.5. *Angonese v. Cassi di Risparmio di Bolzano SpA* (2000)
- 7.8.6. Az Európai Közösségek Bíróságának ítélkezési irányvonalai a nyelvi jogokra vonatkozólag: az ítéletekből leszűrhető tapasztalatok, tendenciák

8. A nyelvi jogok hatása a kisebbségek identitás-meghatározására

- 8.1. Az identitásfogalom pszichológiai meghatározása
- 8.2. Nyelv és identitás
- 8.3. Van-e kiút az identitásválságból? – A nyelvi jogok egy lehetséges szabályozási módja

9. A nyelvpolitika nemzetközi perspektívái – összegzés és következtetések